

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ КРАЇН БАЛТІЇ

HISTORICAL EXPERIENCE OF CONSTITUTIONAL PRINCIPLES OF FORMATION OF THE NATIONAL STATEHOOD OF THE BALTIC COUNTRIES

Попсуєнко Л.О., к.ю.н.,
доцент кафедри історії держави і права

Національний університет «Одеська юридична академія»

Капустіна Н.Б., к.ю.н.,
доцент кафедри філософії

Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті проаналізовано історичний досвід конституційних засад становлення національної державності країн Балтії – Латвії, Литви та Естонії, які, як і Україна, пройшли тривалий та складний шлях у процесі здобуття незалежності, пов'язаний з низкою історичних подій та політико-правових трансформацій, переважна більшість яких припадає на період першої половини ХХ ст.

Зазначається, що конституційна історія Латвії починається в 1919 р. Формально першими такими документами були Латвійська радянська Конституція 1919 р. і тимчасова Конституція 1920 р. А вже Конституції 1922 р. внаслідок наступних історичних подій судилося стати символом національної державності Латвійської Республіки. Саме її, зазвичай, розглядають як першу Конституцію Латвії, що відповідає загальним параметрам актів такого рівня і стандартам ліберально-демократичного конституціоналізму першої чверті ХХ ст.

Акцентовано увагу, що у 1920 р. було створено тимчасову Конституцію Литви, а в 1922 р. на її основі прийняли першу постійну Конституцію, згідно з якою країна проголошувалася парламентською республікою. В 1928 р. і 1938 р. в Литві були прийняті друга і третя Конституції, а в 1940 р., після проголошення радянської влади, в Литві почала діяти Конституція Радянського Союзу.

Встановлено, що перша Конституція Естонської Республіки була прийнята в 1920 р. Згідно з Конституцією, Естонія була демократичною республікою, носієм вищої влади в якій виступав народ. Друга Конституція Естонської Республіки, прийнята в 1934 р., стала основою для встановлення в Естонії авторитарного режиму. Третя Конституція Естонської Республіки 1938 р. фактично діяла до 1940 р., коли Радянський Союз окупував Естонію, а юридично - до 1992 р., коли на референдумі була прийнята четверта Конституція Естонської Республіки.

Зроблено висновок, що в першій половині ХХ ст. країни Балтії подолали тривалий шлях становлення національної державності, протягом якого в Латвії, Литві та Естонії приймалися конституції, що визначали основні засади та зміни їх тогочасного державно-політичного ладу. Країни Балтії добре засвоїли сумний досвід втрати державності перед Другою світовою, а трагічні події 1939-1940 рр. прибалти ще раз згадали, спостерігаючи за складними державно-політичними подіями останніх років в Україні.

Ключові слова: країни Балтії, національна державність, становлення національної державності, Конституція Латвії, Конституція Литви, Конституція Естонії.

The article analyzes the historical experience of the constitutional foundations of the national statehood of the Baltic States - Latvia, Lithuania and Estonia, which, like Ukraine, have come a long and difficult way in the process of independence, associated with a number of historical events and political and legal transformations. which falls on the period of the first half of the twentieth century.

It is noted that the constitutional history of Latvia begins in 1919. Formally, the first such documents were the Latvian Soviet Constitution of 1919 and the Provisional Constitution of 1920. And the Constitution of 1922 as a result of subsequent historical events was destined to become a symbol of national statehood of the Republic of Latvia. It is usually considered as the first Constitution of Latvia, which meets the general parameters of acts of this level and the standards of liberal-democratic constitutionalism of the first quarter of XX century.

It is emphasized that in 1920 the provisional Constitution of Lithuania was created, and in 1922 the first permanent Constitution was adopted on its basis, according to which the country was proclaimed a parliamentary republic. In 1928 and 1938, the second and third constitutions were adopted in Lithuania, and in 1940, after the proclamation of Soviet power, the Constitution of the Soviet Union came into force in Lithuania.

It is established that the first Constitution of the Republic of Estonia was adopted in 1920. According to the Constitution, Estonia was a democratic republic, the bearer of supreme power in which the people spoke. The Second Constitution of the Republic of Estonia, adopted in 1934, became the basis for the establishment of an authoritarian regime in Estonia. The Third Constitution of the Republic of Estonia of 1938 was in fact in force until 1940, when the Soviet Union occupied Estonia, and legally until 1992, when the fourth Constitution of the Republic of Estonia was adopted in a referendum.

It is concluded that in the first half of the twentieth century. The Baltic countries overcame a long path of national statehood, during which Latvia, Lithuania and Estonia adopted constitutions that defined the basic principles and changes in their then state and political system. The Baltic states have well mastered the sad experience of losing statehood before the Second World War, and the tragic events of 1939-1940 were once again mentioned by the Baltics, observing the complex state and political events of recent years in Ukraine.

Key words: Baltic states, national statehood, formation of national statehood, Constitution of Latvia, Constitution of Lithuania, Constitution of Estonia.

Постановка проблеми. Як і Україна, країни Балтії – Латвія, Литва та Естонія пройшли тривалий та складний шлях у процесі здобуття незалежності, пов'язаний з низкою історичних подій та політико-правових трансформацій, переважна більшість яких припадає на період першої половини ХХ ст., коли після розпаду Російської імперії для цих народів було відкрито можливість побудови власної держави. Це був їх перший історичний досвід становлення національної державності.

Мета статті полягає у проведенні аналізу історичного досвіду конституційних засад становлення національної державності країн Балтії – Латвії, Литви та Естонії.

Виклад основного матеріалу. Початок історичного процесу становлення національної державності країн Бал-

тії пов'язується з подіями Першої світової війни, Лютневої революції та жовтневого перевороту 1917 р. в Росії.

Так, в 1915 р. в Латвію прийшла Перша світова війна, розділивши її територію лінією російсько-німецького фронту. У вересні 1917 р. німецькі війська зайняли Ригу, а в лютому 1918 р. – всю Латвію [1, с. 59-60]. Під впливом революційних подій в Європі і, перш за все, в Росії активувалася боротьба між буржуазно-демократичними революційно-пролетарськими силами Латвії.

В кінці липня 1917 р. Збори представників латвійського народу висловилося за повну політичну автономію Латвії. Латвійська Національна рада, створена в середині жовтня 1917 р., що складалася з 39 представників різних партій і груп, за винятком комуністів і німців, проголосила

18 листопада 1918 р. незалежну Латвійську Республіку. Акт про проголошення незалежності Національна рада визначила єдиним носієм суверенної влади Латвійської держави, що встановила республікансько-демократичну форму правління і заснувала тимчасовий уряд [2, с. 73].

Національна рада висунула, так звану, Політичну Платформу (програму), що передбачала: якнайшвидше скликання Установчих зборів, єдину демократично-республіканську Латвію, гарантії прав національних меншин, незмінність соціального ладу. Після активізації класового протистояння, 17 грудня 1918 р. Тимчасовий робітничо-селянський уряд Латвії на чолі з П.І. Стучкою видав Маніфест про встановлення в країні радянської влади.

15 січня 1919 р. 3-тій з'їздом об'єднаних робітників і стрілецьких депутатів Латвії була прийнята Латвійська радянська Конституція, згідно з якою проголошувалася Латвійська РСР. Основний закон складався з трьох частин і за змістом був близький до Конституції РРФСР. У ньому визначався характер відносин Латвії та Росії, організація центральної і місцевої влади.

Однак у травні 1919 р. радянський режим занепав, в липні 1919 р. влада перейшла до тимчасового уряду Карліса Улманіса. 31 грудня 1919 р. було відновлено дію дорадянських законів, а в квітні 1920 р. - обрано Установчі збори. На їх засіданні 27 травня 1920 р. була прийнята Декларація незалежності Латвії, яка підтвердила незалежний демократичний характер Республіки, суверенна влада в якій належить латвійському народові. Відтак, усі зовнішньополітичні зусилля були спрямовані на досягнення міжнародного визнання незалежності Латвії. Це сталося 26 січня 1921 р., коли Вища рада Антанти визнала Латвію й Естонію de-jure [1, с. 60]. 22 вересня 1921 р. Латвія, одночасно з Литвою і Естонією, була прийнята в Лігу Націй. У наступні роки Латвія намагалася зміцнити співпрацю з країнами Балтії, однак, зусилля не увінчалися успіхом.

1 червня 1920 р., як перехідний документ, була прийнята тимчасова Конституція. Вона містила 12 статей, в яких визначалися взаємини Установчих зборів і Кабінету міністрів, а також позначалися основні права громадян [2, с. 74].

Конституційна історія Латвії починається в січні 1919 р. Наслідком нестійкості в розташуванні політичних сил був тимчасовий характер прийнятих в той період актів конституційного значення. Формально першими такими документами були Латвійська радянська Конституція 1919 р. і тимчасова Конституція 1920 р.

Розробка ж «повноцінної» Конституції Латвійської Республіки була доручена Конституційним зборам. Вони склалися з 150 членів, обраних за результатами загальних виборів. Вихідний законопроект був ретельно опрацьований Конституційним комітетом і складався з двох частин: перша визначала діяльність державних інститутів, друга - права і обов'язки громадян.

Комітет надав результат своєї роботи 20 вересня 1921 р. Перша частина основного закону була прийнята 15 лютого 1922 р., в той час як друга була відхилена 5 квітня 1922 р. 20 червня 1922 р. був прийнятий закон, згідно з яким, нова Конституція (без другої частини) вступала в силу о 12:00 7 листопада 1922 р. [2, с. 74].

Конституції 1922 р. внаслідок наступних історичних подій судилося стати символом національної державності Латвійської Республіки. Саме її, зазвичай, розглядають як першу Конституцію Латвії, що відповідає загальним параметрам актів такого рівня і стандартам ліберально-демократичного конституціоналізму першої чверті ХХ ст.

У 1934 р. дію Конституції 1922 р. було призупинено в зв'язку з державним переворотом Карліса Улманіса. Було встановлено авторитарний режим, який можна охарактеризувати як консервативну модернізацію. Парламент був розпущений у безстрокову відпустку, частину депутатів

тимчасово заарештували, були заборонені всі політичні партії, стала проводитися яскраво виражена національна політика. Функції парламенту передавалися Кабінету міністрів аж до розробки нової конституції (яка так ніколи і не побачила світ). Такий конституційно-правовий статус-кво в Латвії зберігався аж до 1940-х рр.

16 лютого 1918 р. в Вільно відбулася подія, яка назажди змінила історію литовців, повернувши їх на шлях відродження суверенності і свободи. На весь світ голосом Акта незалежності Литви національний орган влади - Литовська Таріба (Рада Литви) - заявила про відновлення держави литовського народу.

Поразка Німеччини та її союзників у Першій світовій війні відкривала для Державної Ради Литви (так з 11 липня 1918 р. називалася Таріба) реальну можливість реалізувати постулати Акту 16 лютого [3, с. 11].

11 липня країна була проголошена Литовським королівством. На престол вирішено було запросити німецького принца Вільгельма фон Ураха. Але вже 2 листопада рішення щодо монархічного устрою було відкликано. У листопаді 1918 р. Червона армія увійшла на територію Литви. Сформований більшовиками в грудні Тимчасовий революційний робітничий уряд Литви опублікував маніфест, який проголошував розпуск Литовської Таріби, перехід влади до рук депутатів трудящих і створення Литовської Радянської Республіки. У січні 1919 р. червоні частини зайняли більшість території Литви, з яких були виведені німецькі війська. Створені раніше ради розпускалися і на їх місці створювалися ревкоми. За складних умов громадянської війни в Росії, наступу білої армії Колчака, Денікіна і польських частин 27 лютого 1919 р. Литовська Радянська Республіка об'єдналася з Радянською Білорусією в Литовсько-Білоруську Радянську Соціалістичну Республіку, однак це об'єднання проіснувало лише півроку (лютий-серпень 1919 р.) [4, с. 468].

Протягом перших шести місяців війни за незалежність відбувалося формування державних інститутів Першої республіки, її владної вертикалі.

4 квітня 1919 р., аж до скликання Установчих зборів, було прийнято тимчасовий порядок управління. У країні запроваджувався пост президента, що обирається Радою. Першим на цій посаді став голова Державної Ради Антанас Сметона. Виконавча влада зосереджувалася в руках Кабінету міністрів на чолі з прем'єром, який мав широкі повноваження [3, с. 15].

Улітку 1919 р. частини Червоної армії були вигнані з території Литви. Формування Литовської держави продовжувалося на інших територіях Литви, з яких не були виведені німецькі війська [4, с. 469].

Зокрема, 15 квітня 1920 р. були проведені вибори в Установчі збори, які оголосили Литву демократичною республікою і 2 червня 1920 р. затверджено тимчасову Конституцію країни.

У 1920 – 1922 рр. Литовська держава була визнана міжнародною спільнотою. У 1922 р. в Литві була прийнята Конституція, яка передбачала створення парламентської республіки, в якій законодавча влада належить Сейму, а виконавча - президенту. І Сейм, і президент обиралися на три роки. У 1926 р. відбувся військовий переворот на чолі з А. Сметоною, внаслідок якого встановлено авторитарний режим [4, с. 469]. Він тривав до червня 1940 р., коли після висунення ультиматуму Радянським Союзом, президент Литви А. Сметона залишив країну.

15 травня 1928 р. і 12 травня 1938 р. в Литві були прийняті друга і третя Конституції, а 25 серпня 1940 р., після проголошення радянської влади, в Литві почала діяти Конституція Радянського Союзу.

На виникнення і розвиток естонської державності вплинули, як раніше існуючий правовий устрій країни і національний рух естонців, так і поняття «народної влади» і «суверенітету народу», що зміцнилися до початку

XX ст., що закріпилося серед ліберальних інтелектуалів. Естонія була частиною Російської імперії з 1721 р., і становище в Естонії та інших прибалтійських провінцій помітно відрізнялося від становища, яке існувало в інших частинах імперії. Звичайно, прибалтійські провінції не мали статусу, що дуже нагадує статус васальної держави, як Польське королівство або Велике герцогство Фінляндське, і не були протекторатом, проте, прибалтійські провінції були звичайними російськими губерніями. Вони увійшли до складу Росії на підставі Ніштадтського мирного договору 1721 р., який передбачав збереження, так званого, «особливого прибалтійського порядку» [5].

У зв'язку з цим, в Прибалтиці збереглися колишня адміністративна система, автономія станових корпорацій і існуючий раніше правопорядок. У 1880-х рр. уряд Російської імперії почав скорочувати автономію прибалтійських провінцій. Олександр III, зійшовши на трон, не підтвердив привілеїв прибалтійських провінцій, проте юридично не анулював договори, котрі гарантували автономію Прибалтики. Зрозуміло, скорочення привілеїв остзейських дворян викликало у них обурення, сприяло зміцненню в їх середовищі сепаратизму. При цьому в остзейських колах висувалися ідеї не про незалежність, а про відокремлення від Росії і приєднання до Німеччини

Питання суверенітету естонці підняли порівняно пізно - лише під час Першої світової війни. Надалі, ідея про автономію Естонії стала знову розвиватися лише після російської Лютневої революції 1917 р. 30 березня 1917 р. Тимчасовий уряд Росії прийняв «Постанову про тимчасовий порядок управління Естляндською губернією», за яким Естонія отримала самоврядування з елементами автономії. Звичайно, ніякої дійсної автономії за ним не було, але велике значення мала та обставина, що даний акт об'єднав естонські поселення (за винятком Сетумаа) в межах одного самоврядування. При цьому в домаганнях естонців на автономію мова йшла не про державну автономію, а лише про самоврядування, повноваження якого були б більш обмеженими, ніж у прибалтійських провінцій в умовах «особливого порядку». На Національному конгресі, що розпочався 3 липня 1917 р., замість ідеї про створення автономії була висловлена ідея про федерацію з Росією.

Перший реальний крок до державної автономії був зроблений 28 листопада 1917 р., коли Тимчасова Земська Рада Естляндської губернії (Маапяев) проголосила себе верховною владою Естонії. Цей крок, скоріше, був символічним, ніж створював основу для формування державного ладу, оскільки офіційно республіка не була проголошена, і вихід зі складу Росії не був декларований. При цьому підпорядкованість Маапяєва російському уряду не була визнана, і в цьому плані рішення мало значення для системи державного устрою. Реальної влади Маапяєв не добився - її захопили більшовики, що ратували за неподільність Росії [5].

24 лютого 1918 р. Естонський Комітет порятунку, який отримав від Маапяєва надзвичайні повноваження, оприлюднив «Маніфест до всіх народів Естонії», що проголосив Естонію незалежною державою. Незважаючи на те, що через розпочату окупацію Естонії німецькими військами, до листопада 1918 р. не було можливості втілити в життя встановлені в маніфесті принципи, цей документ створив основу для формування державного ладу незалежної Естонії і був відправною точкою для вироблення конституції. Маніфест проголосовував Естонію демократичною республікою і передбачав вибори до Установчих зборів Естонії на основі загальних, прямих, таємних і пропорційних виборів. Також були введені громадянські свободи і культурна автономія національних меншин, передбачалося проведення земельної та грошової реформ. Так був зроблений первинний вибір основ майбутнього державного ладу Естонії - демократична парламентська республіка і єдина, тобто унітарна держава.

Одним з основних завдань Установчих зборів була розробка Конституції. Оскільки естонці не мали багатовікового досвіду незалежності, і ніколи раніше в Естонії не існував демократичний державний лад, на складання Конституції вплинули дуже багато ілюзій, пов'язаних з демократією. Широко були поширені гуманістичні ідеї про суспільство, що виходить з влади народу, свободи і рівності, і поділ влади. Однак недостатньо було знань про те, як функціонує держава, на чому базується стабільність держави, як захищати демократію. Не вистачало і досвіду управління державою. Крім того, в Установчих зборах більшість становили представники лівих партій, на яких ілюзії демократії впливали помітно сильніше, ніж на представників правих партій. Всі ці фактори позначилися на першій Конституції Естонії.

Перша Конституція Естонської Республіки була прийнята 15 червня 1920 р. (набула чинності 21 грудня 1920 р.). Згідно з Конституцією, Естонія була демократичною республікою, носієм вищої влади в якій виступав народ, тобто Конституція слідувала принципу народного суверенітету Руссо. Державна влада була поділена за принципом Монтеск'є на законодавчу, виконавчу і судову, проте при цьому відносини між цими гілками влади було врівноважені. Однопалатний Рійгікогу, що складався зі 100 членів, який повинен був мати тільки функції законодавчої влади, отримав повний контроль і над виконавчою і судовою владою. Насправді, в уряді були відсутні незалежні виконавчі повноваження, тому він підпорядковувався безпосередньо Рійгікогу [6, с. 301].

Незбалансованість гілок влади боляче вдарило по Естонській державі, спочатку - у вигляді нестабільності. Уряди швидко змінювалися і при відсутності достатньої незалежності в своїх діях не могли виконувати свої завдання в повній мірі. Згодом невідповідність між гілками влади виявилася для естонської демократії фатальною. Рійгікогу також призначав на посаду державних суддів, внаслідок чого незалежність судової влади найчастіше ставилася під сумнів. Інститут президента Конституція не створювала. Згідно з програмою конституційної комісії Установчих зборів, президент, як глава держави, вибирався б Рійгікогу або виборцями, а не безпосередньо народом. При цьому президент мав би порівняно велику владу. При невеликій перевазі голосів Установчі збори вирішили все ж відмовитися від напівпрезидентського державного ладу, і інститут глави держави з окремими повноваженнями в Естонії не було засновано. Функції глави держави виконував глава уряду - державний старійшина.

Однією з особливостей державного ладу Естонії були великі атрибути безпосередньої народної влади: в Конституції було закріплено право на народні ініціативи, і референдуми, що в ті часи не було поширене в Європі. Можна навіть стверджувати, що естонський державний лад цього періоду - крайній парламентаризм, комбінований з безпосередньою народною владою, - згідно з Конституцією 1920 р. був найдемократичнішим у світі. Настільки демократичним, що так ніколи і не запрацював, і державою довелося керувати в умовах часткового або повного введення режиму надзвичайного стану.

Нездійснена демократія привела до розчарування народу в демократії і значного падіння авторитету Рійгікогу. На референдум 1932 р. було винесено два проекти конституції, метою яких було обмеження повноважень народних представництв, збільшення влади уряду, а також створення інституту глави держави, який мав реальну владу. На жаль, обидва проекти конституції не були схвалені на референдумі. Проте на третьому референдумі в 1933 р. був підтриманий проект, запропонований Естонським союзом учасників Визвольної війни, який набув чинності 24 січня 1934 р.

Друга Конституція Естонської Республіки стала основою для встановлення в Естонії авторитарного режиму.

Склад Рійгікогу був скорочений до 50 членів, а його повноваження стали носити формальний характер. Новим інститутом влади став глава держави - державний старійшина. Державного старійшину обирали на п'ять років, в його обов'язки входило здійснення вищої влади в державі, як представника народу, тобто він одночасно був і главою виконавчої влади. Державному старійшині надавалося право відкладального вето щодо рішень Рійгікогу, разом з тим він мав право видавати закони в формі президентських декретів, однак за Рійгікогу залишалось право змінювати декрети глави держави або визнавати їх недійсними. Таким чином, компетенція державного старійшини дозволяла поєднувати, як велику владу глави держави, так і владу глави уряду, при цьому державний старійшина абсолютно не брав участі в роботі законодавчої влади. Повноваження державного старійшини також включали призначення та відкликання уряду і призначення державних суддів. Державна канцелярія стала адміністрацією, яка обслуговує главу держави.

12 березня 1934 р. державний старійшина К. Пятс організував безкровний державний переворот, щоб перешкодити Естонському союзу учасників Визвольної війни створити авторитарну державу на підставі нової Конституції. Проте, К. Пятс, при формально діючій Конституції, став сам управляти країною, іноді порушуючи її надмірною авторитарністю своєї влади. Більшу частину терміну дії Конституції Рійгікогу не скликається, Естонія перетворюється на однопартійну державу. Усвідомлюючи впливаючі з Конституції 1934 р. небезпеки для демократії, державний старійшина ініціював підготовку третьої Конституції Естонської Республіки.

Третя Конституція Естонської Республіки набула чинності 1 січня 1938 р. і фактично діяла до 16 червня 1940 р., коли Радянський Союз окупував Естонію, а юридично - до 28 червня 1992 р., коли на референдумі була прийнята четверта Конституція Естонської Республіки [5].

Насправді, Конституція 1938 р. зменшила авторитарність влади. У певному сенсі навіть були узаконені деякі обмеження демократії, які, в порушення Конституції 1934 р. склалися на практиці. Рійгікогу став складатися з двох палат: нижньої палати, або Державної думи, а також новоствореної верхньої палати - Державної ради. Державну раду не можна назвати демократично сформованим органом - в неї, в силу свого службового становища, входили високі чиновники, представники палат і самоврядувань, а також особи, призначені главою держави. Найважливішим правом Державної ради була можливість

відхилення рішень Державної думи, але необхідності в цьому не виникало, тому що заборона партій і перехід до мажоритарної виборчої системи зробили з Державної думи слухняний президенту маріонетковий парламент. Державна відступила і від принципу безпосередньої влади народу, відмовилася від народної ініціативи, а референдуми могли проводитися тільки на розсуд глави держави.

Інститут глави держави став від народу далі, ніж за Конституцією 1934 р. Державного старійшину змінив Президент Республіки, чий мандат продовжили до шести років. При цьому, по суті, була виключена можливість прямих виборів глави держави народом, як це було за Конституцією 1934 р. Право пропозиції кандидата на пост президента залишилося лише за Державною думою, Державною радою і радою представників місцевих самоврядувань, також передбачалося, що якщо на посаду запропонований лише один кандидат, замість народу президента обиратимуть саме ці органи. За повноваженнями глави держави компетенції державного старійшини і президента майже не відрізнялися.

Найважливішою відмінністю між другою і третьою конституціями було те, що Конституція 1938 р. відкрито встановлювала корпоративну державу. Крім місцевих і культурних самоврядувань, був створений третій тип самоврядувань - професійні самоврядування, або Палати. Палати мали право видавати обов'язкові розпорядження та стягувати плату з членів Палати.

У порівнянні з попередніми, Конституція 1938 р. була зовні більш соціально орієнтованою і популістською. Конституція була, скоріше, доопрацьованою версією другої Конституції, а не базою для нового державного режиму.

Однак, такі рішучі кроки країн Балтії до побудови власної держави були, як відомо, призупинені 23 серпня 1939 р., коли між СРСР і Німеччиною відбулося підписання Пакта Молотова-Ріббентропа. Згідно з його секретним протоколом, Східна Європа була розділена на сфери впливу; Прибалтика увійшла в радянську сферу.

Висновки. Таким чином, в першій половині ХХ ст. країни Балтії подолали тривалий шлях становлення національної державності, протягом якого в Латвії, Литві та Естонії приймалися конституції, що визначали основні засади та зміни їх тогочасного державно-політичного ладу.

При цьому, країни Балтії добре засвоїли сумний досвід втрати державності перед Другою світовою, а трагічні події 1939-1940 рр. прибалти ще раз згадали, спостерігаючи за складними державно-політичними подіями останніх років в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скабсонс Е. Латвійсько-українські зв'язки за доби УНР. *Український історичний журнал*. 2006. № 2. URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2006/2/6.pdf> (дата звернення: 17.05.2020).
2. Кацев М.И. Конституционно-правовая система Латвийской республики: становление и современное состояние. *Право и управление. XXI век*. 2010. № 1 (14). С. 73-79. URL: http://pravo.mgimo.ru/sites/default/files/pdf/010_kacevmi.pdf (дата звернення: 17.05.2020).
3. Петрик А.Н. «Свет и тени» Первой республики: Литовское государство в 1918 – 1940 годах. Херсон: Гилея, 2018. 320 с. URL: <http://www.konsulat-litauen.ch/media/Артем%20Петрик.%20Книга..pdf> (дата звернення: 17.05.2020).
4. Тищик Б.И. История державы и права зарубежных стран. Новітній час (1918 р. – початок ХХІ ст.): навч. посібн. Львів: Світ, 2016. 720 с.
5. Государственный строй Эстонии в историческом развитии // Энциклопедия об Эстонии. URL: http://www.estonica.org/ru/Государственный_строй_Эстонии_в_историческом_развитии/ (дата звернення: 17.05.2020).
6. Мьялскоо Л. Советская аннексия и государственный континуитет: международно-правовой статус Эстонии, Латвии и Литвы в 1940-1991 гг. и после 1991 г. Исследование конфликта между нормативностью и силой в международном праве. Тарту: Изд-во Тартуского университета, 2005. 399 с. URL: <https://webzone.ee/troll007/Malksoo%2520-%2520vene.pdf> (дата звернення: 17.05.2020).